

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11193422>

O‘ZBEKISTON MARKAZIY BANKI TO‘LOV TIZIMIGA OID ME‘YORIY XUJJATLARNI XALKARO STANDARTLARGA MUVOFIQLASHTIRISH

Bobojonov Dilshodbek Parda o‘g‘li,

O‘zbekiston Respublikasi bank moliya akademiyasi magistri

Annotatsiya: Maqolada O‘zbekiston markaziy banki to‘lov tizimiga oid miyoriy xujjatlarni xalkaro standartlarga muvofiqlashtirishda to‘lov tizimining mohiyati xususida so‘z yuritilib, to‘lov tizimi pul mablag‘larini bir tomondan boshqasiga o‘tkazish uchun ma‘lum qoidalar, dasturiy ta‘minot, apparat va texnik vositalarni o‘rnatishi tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: to‘lov tizimi, bank, naqd pul, jamg‘arma, moliya, munosabat, ulush.

Аннотация: В статье рассматривается сущность платежной системы в гармонизации документов платежной системы Центрального банка Узбекистана с международными стандартами, в платежной системе предусмотрены определенные правила, программное обеспечение для перевода денежных средств от одного участника к другому, установка расходных материалов, технических средств и технических средств.

Ключевые слова: платежная система, банковское дело, денежные средства, сбережения, финансы, отношения, доля.

Annotation: The article discusses the essence of the payment system in the harmonization of the central bank of Uzbekistan's payment system documents with international standards, the payment system provides certain rules, software for transferring funds from one party to another the installation of supplies, hardware and technical means is analyzed.

Keywords: payment system, banking, cash, savings, finance, relationship, share.

Darvoqe, to‘lov tizimi (keyingi o‘rinlarda - PS) - pul mablag‘larini yoki ularning o‘rnini bosuvchi boshqa vositalarni (cheklar, sertifikatlar, an'anaviy to‘lov birliklari yoki ixtisoslashtirilgan qimmatli qog‘ozlar) elektron yoki jismoniy shaklda (keyingi o‘rinlarda naqd pul deb yuritiladi) o‘tkazish xizmatidir.

Ko'pgina hollarda, mablag'larning o'zi emas, balki faqat ular bo'yicha qarzlarni o'tkaziladi. Masalan, bitta mijoz bitta to'lov tizimi doirasida boshqa mijozga pul o'tkazadi. Darhaqiqat, birinchi mijoz PSga ikkinchi mijozga qarzdorligi haqida xabar beradi. U PS qoidalarida belgilangan muddatlarda pul olish uchun u bilan bog'lanishi mumkin. Haqiqatda, ularni birinchi mijozdan PS ga, PS dan ikkinchi mijozga topshirish taqdim etilgan moliyaviy taqdimot asosida PS tomonidan belgilangan muddatda amalga oshiriladi.

Xalqaro to'lov tizimi (keyingi o'rinlarda IPS deb yuritiladi) — xizmatlari turli mamlakatlarda mavjud bo'lgan to'lov tizimi.

Elektron to'lov tizimi nima?

Elektron to'lov tizimi (EPS) - bu Internet yoki mobil ilova orqali naqd pulsiz to'lovlarni amalga oshirish imkonini beruvchi maxsus xizmatdir. EPS tranzaktsiyalarning tezligi va qulayligini ta'minlaydi, shuningdek, tranzaktsiyalar xavfsizligini oshiradi. Elektron to'lov tizimlariga misollar PayPal, Yadex.Moey, WebMoey va boshqalar.

To'lov tizimining stavkasi qanday?

To'lov tizimi kursi - bu xorijiy valyutadagi operatsiyalar uchun to'lov tizimi tomonidan belgilanadigan rasmiy valyuta kursi. Kurs joriy iqtisodiy vaziyatga qarab o'zgarishi mumkin va birjadagi yoki banklardagi kursdan farq qilishi mumkin.

To'lov tizimining ishtirokchilari kimlar?

Xalqaro to'lov tizimi – turli mamlakatlar ishtirokchilari o'rtasida naqd pulsiz hisob-kitoblarni ta'minlovchi texnik va tashkiliy chora-tadbirlar majmuidir. Xalqaro to'lov tizimlariga Visa, Mastercard, PayPal va boshqalar misol bo'la oladi. Ular dunyoning istalgan nuqtasida Internet, bankomatlar va terminallar orqali to'lovlarni amalga oshirish imkoniyatini beradi.

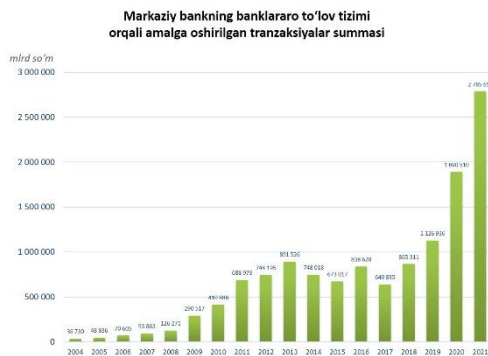
Xalqaro to'lov tizimi nima?

To'lov tizimining ishtirokchilari banklar, karta emitentlari, chakana savdo nuqtalari, protsessing markazlari va yakuniy foydalanuvchilar (bank mijozlari) bo'lishi mumkin. Banklar moliyaviy xizmatlar ko'rsatuvchi va tizim ishtirokchilari o'rtasida

hisob-kitoblarni amalga oshiruvchi asosiy ishtirokchilar sifatida ishlaydi. Karta emitentlari to'lov kartalarini chiqarish va ularga xizmat ko'rsatish uchun javobgardirlar. Chakana savdo shoxobchalari tovar va xizmatlar uchun to'lovlarni to'lov kartalari yordamida qabul qiladi. Protssessing markazlari to'lovlarni amalga oshirish uchun texnik infratuzilmani ta'minlaydi. Yakuniy foydalanuvchilar hisoblardagi mablag'lar manbai bo'lib, to'lovlarni amalga oshirish uchun kartalardan foydalanadilar. Ma'lumki, Markaziy bankning Banklararo to'lov tizimi mamlakatimizning mustaqillikdan keyingi dastlabki to'lov tizimi sifatida barcha to'lov tizimlari ishlashi uchun bosh markaz hisoblanadi. Ayni paytda Markaziy bankning Banklararo to'lov tizimida to'lovlarni amalga oshirish maqsadida 31 ta tijorat banki to'lov tizimi foydalanuvchilari sifatida ulanganidan xabarimiz bor. Mazkur to'lov tizimida to'lovlar real vaqt rejimida yalpi hisob-kitob tamoyili asosida, ya'ni to'lov hujjati kelib tushgan vaqtdan boshlab bir necha soniyalar ichida to'lov amalga oshiriladi hamda natijasi haqida tashabbuskor va benefitsiarga xabar yuboriladi. Banklararo to'lov tizimining qoidalari O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan belgilanadi. Markaziy bankning banklararo to'lov tizimi qo'yidagi normativ-huquqiy hujjatlarga muvofiq tartibga solinadi:

- O'zbekiston Respublikasining "O'zbekiston Respublikasining Markaziy banki to'g'risida"gi Qonuni (11.11.2019 y., O'RQ-582);
- O'zbekiston Respublikasining "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonuni (05.11.2019 y., O'RQ-580);
- O'zbekiston Respublikasining "To'lovlar va to'lov tizimlari to'g'risida"gi Qonuni (01.11.2019 y., № O'RQ-578);

- “Markaziy bankning banklararo to‘lov tizimi orqali elektron to‘lovlarni amalga oshirish tartibi to‘g‘risida”gi Nizom (14.02.2006 y., № 1545);

“O‘zbekiston Respublikasida naqd pulsiz hisob-kitoblar to‘g‘risida”gi Nizom (13.04.2020 y., № 3229).

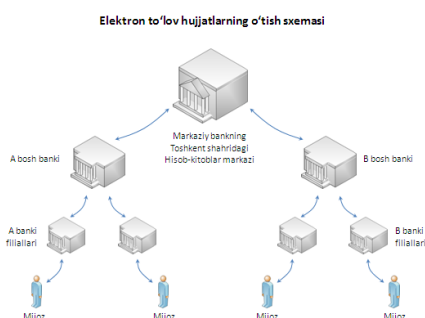
Markaziy bankning Axborotlashtirish Bosh markazi va Markaziy bankning Hisob-kitoblar markazi banklararo to‘lov tizimining ishtirokchilaridan iborat. Banklararo to‘lov

tizimining foydalanuvchilari Markaziy bankning Hisob-kitoblar markazida vakillik hisobvarag‘iga ega bo‘lgan banklar va moliyaviy institutlar hisoblanadi.

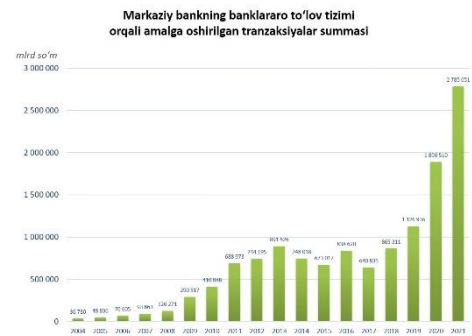
Markaziy bankning Hisob-kitoblar markazi (MB HKM) — uning vazifasiga tijorat banklarining Bosh ofislariga (banklar) vakillik hisobvaraqlarini ochish va xizmat ko‘rsatish hamda ular o‘rtasida elektron to‘lovlarning uzluksizligini ta‘minlash kiradi.

Markaziy bankning Axborotlashtirish Bosh markazi (ABM) — amaldagi qonunchilik hamda ABM va banklar o‘rtasidagi shartnomalarga muvofiq banklararo to‘lov tizimining texnik, dasturiy va ekspluatatsion xizmatlarini ta‘minlaydigan markaz.

Banklararo to‘lov tizimining ishtirokchilari va foydalanuvchilarining huquq va majburiyatlari banklarning vakillik hisobvaraqlarini ochish va xizmat ko‘rsatish uchun foydalanuvchi banklarning MB HKM bilan, banklararo to‘lov tizimi orqali elektron to‘lovlar o‘tkazish uchun esa — ABM bilan tuzilgan ikki tomonlama shartnoma asosida tartibga solinadi.

O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki pul-kreditni boshqarish xususiyat (parametr)laridan kelib chiqqan holda, banklararo ETHlarining o‘tkazish vaqtini to‘lov tizimi masalalarini nazorat qiluvchi rais o‘rinbosarining yozma farmoyishiga asosan uzaytirishi mumkin. Bu haqda tizim qatnashchilari va foydalanuvchilari ETHga ishlov berish vaqtining tugashiga bir soat qolguniga qadar kechiktirilmasdan xabardor qilinadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. <https://lex.uz/docs/-6385885>
2. "O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami", 2019 yil 11 noyabr, 45-son, 843-modda
3. //efaidnbmnnnibpcajpeglclefindmkaj/https://xb.uz/cdn/2/uploads/2024/02/22/06/06/2bhsI7SvEVZOW98KdFT2LNQgh3SHl_HbtjsqrzSYklJbmXPK4RZJlpBev-XkpQ-p.pdf